

کروکی ریکه و تنه سیقولییه که و قازانجی کۆمپانیا کان له به رمیلیک نهوتی هەریمی کوردستان

30-09-2025

نوسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورته : بپاره کۆمپانیای وودماکینزی پێداچوونه و بەتىچووی بەرهەمهینان، و بەرهەمهینان و قازانجی به رمیلیک نهوتی کۆمپانیا نیوده‌وڵه‌تییه‌کان له هەریمی کوردستان بکات و لەسەر بنەمای ئەو پێداچوونه و بەهدا شایسته داراییه‌کانیان بۆ قۆناغی ئیستا و داھاتوو بdat.

بریاره کۆمپانیای وودماکینزی پىداچوونهوه بەتىچوووی بەرھەمهینان، وەبەرھەمهینان و قازانجى بەرمىلىك نهوتى كۆمپانیا نىيۇدەولەتىيەكان لە هەريمى كوردستان بکات ولەسەر بنهماي ئە و پىداچوونهوه يە بەغدا شايستە دارايىەكانيان بۇ قۇناغى ئىستا و داهاتوو بادات.

ئىستا كە رىككەوتىيىكى 20 ئالى كراوه و نهوت هەنارده دەكىرت، بەغدا بىرى 16 دۆلارى بۇ تىچوووی نهوتى بەرھەمهینراو و گواستنەوەكەي داناوه، كە بەپىنى راگەياندراروى كۆمپانىيى دى ئىن ئۆ بىت بىرى 14 دۆلار بۇ تىچوووی بەرھەمهینانه و 2 دۆلارىش بۇ گواستنەوەكەي. ئەم شىۋاژە تاوهە كۆتاپى ئەمسال كارى پىندەكىرت و كۆمپانىيى وودماكىنزا راپورتى خۇي لەسەر تىچوووی بەرمىلىك نهوت ئامادە دەكات.

لەراستىدا، كروكى رىككەتنەكە 20 ئالى كە دلىاكردنەوەي لايەنەكانە له ماف و شايستەكانيان، ئە و 30 مانگەشى كە نەتوانرا رىككەوتىن بکىرت و نهوت هەنارده بکرىتەوە هەر لەبەر ئەوە بۇوە و ئەوش بەروونى له خالەكانەوە دىيارە، چونكە ئەوەي لەخالەكان دەبىنرىت زىادرەن داواكارى و جىڭىرنەوەي مەرجى لابەنەكان و پابەندىيەكان بۇوە تاوهە كۆھەممووان رازى بن، ئەگىنا ھېشتاش رىككەوتىنەكە پرسىيارى جىاواز دەھىننەتە ئاراوه. بەلام لەھەمۇوى گۈنگۈر تىچوووی بەرھەمهینانى بەرمىلىك نهوت و زىادرەن دەن كەمكەن ئە و 16 دۆلارەيە كەوەي شايستە دارايى بە كۆمپانىاكان دەدرىت بۇ ئىستا و داهاتوو.

تىچوووی بەرمىلىك نهوت و قازانجى كۆمپانىاكان بۇ بەرھەمهینانى بەرمىلىك نهوت لە هەريمى كوردستان جىاوازە و بەپىنى گۈنېستەكانيان، ئاستى بەرھەمهینان، وەبەرھەمهینان و پەرھەپىدان و پەرھەپىدانى كىلىگەكان دەگۈرۈت. ئەمەش ھاوشىوەي ئە و كۆمپانىيايانە نىيە كەوا لە عىراق كاردهەكەن، بۇ نەموونە لە هەريمى كوردستان كۆمپانىاكان تىچوووی وەبەرھەنەپەن تىچوووی بەرھەمهینان، لەكەتىكدا لە عىراق پارەي وەبەرھەنەن لەم كەرتەدا لەلائەن دەولەتەوە دابىن دەكىرت و لەماوەي يەك دەيدا كۆي خەرجىيەكەي 110 تىرىليون دينار بۇوە كە بەگىشتى 100 تىرىليون دينارى بۇ خەرجى وەبەرھەنەن بۇوە لەسالىكدا. لە 2024 يىشدا خەرجى وەبەرھەنەن وەزارەتى نهوت لە 12.3 تىرىليون دينار زىات بۇوە.

بەپىنى راپورتى دارايى گەلەف كىستۇن لە 28 ئاب 2025دا، لەماوەي شەش مانگى يەكمى ئەمسالدا كۆي نهوتى بەرھەمهینراو و رۆزآنەن 44 هەزار و 100 بەرمىل بۇوە كە بە 27.8 دۆلار بەنيوخۇ فرۇشراوه، واتە كۆي داهاتى نهوتى فرۇشراو 221.9 مiliون دۆلار بۇوە، داهاتى كۆمپانىاكەش 83.1 مiliون دۆلار بۇوە.

ھەروەھا، بەپىنى راپورتەكە كۆي خەرجى بەكارخىستن و وەبەرھەنەن لەو ماوەيدا 66.4 مiliون دۆلار بۇوە و قازانجى كۆمپانىاكەش 16.7 مiliون دۆلار بۇوە، واتە پىشكى كۆمپانىاكە بەتىچوو و قازانجەوە رىزەي 37.44٪ بۇ بەرمىلىك نهوت بۇوە. لەم بېرەش ئەگەر بەپىنى راپورتەكە جىاي بىكەينەوە، ئەوا خەرجى بەرھەمهینان و وەبەرھەنەن لە كىلىكەكەدا رىزەي 29.9٪ و قازانجى كۆمپانىاكەش 7.53٪ بۇوە. وەكۆ لەخشتەي خوارەوەدا هاتووە.

خالىكى دىكەي گۈنگۈرەتەكە گەلەف كىستۇن لەبارەي تىچووو، بۇ قۇناغى شەش مانگى سەرەتاي ئەمسال جىاوازى خەرجى بەرھەمهینانى بەرمىلىك نهوت، كە رىزەي 72.7٪ تىچووو ئۆپەرەيىشن و خەرجىيەكانى دىكەيە و رىزەي خەرجى وەبەرھەنەن لەو ماوەيدا 27.2٪ بۇوە. ئەگەر خەرجى كۆمپانىاكان بەگۈرۈت، ئەمە دەگۈرۈت نەوە كۆتىچوو و قازانجەكانيان.

ئەم رىزەنەش بەھەمان شىۋو بۇ قۇناغى پېش راگرتىنەن دەكىرتەن نەوت و فرۇشتىنەن نەوت لەلائەن هەريمى كوردستانەوە لە بەندەرى جەيهان راستە، بۇ نەموونە بەپىنى راپورتەكان گەلەف كىستۇن لەماوەي سەن مانگى كۆتاپى 2022دا رۆزآنەن 44 هەزار و 202 بەرمىل نەوتى بەرھەمهینناوه، كە بە 74.1 دۆلار فرۇشراوه و كۆي داهاتەكەي 301.3 مiliون دۆلار بۇوە.

ھەروەھا، لەماوەي سەن مانگى سەرەتاي 2023دا كۆي بەرھەمهینانى نەوتى رۆزآنە 46 هەزار و 228 بەرمىل بۇوە، كە بە 51.3 دۆلار فرۇشراوه و كۆي داهاتى نەوت لەو سەن مانگەدا 213.4 مiliون دۆلار بۇوە، بەمشىۋەيەش كۆي داهاتى نەوت لەو شەش مانگەدا 514.76 مiliون دۆلار بۇوە، كە هەريمى كوردستان هېچ بېرەيەكى بە كۆمپانىاكە نەداوه و كۆمپانىاكەش 42.3 مiliون دۆلار بۇوە، بەمشىۋەيەش دەردەكەۋىت كە رىزەي تىچووو بەرھەمهینان بۇ كۆي داهات 29.2٪ و قازانجى كۆمپانىاكەش بۇ كۆي داهاتەكە 8.2٪ بۇوە وەكۆ لەخشتەي خوارەوەدا هاتووە.

خشتەي 1: جىاوازى فرۇشتىنەوتى هەرمى كوردستان بەزىخى بىزىت، بەزىخى بەندەرى جەيهان و بەزىخى نىيوخۇ لەسەن مانگى كۆتاپى 2022 و سەن مانگى سەرەتاي 2023 و شەش مانگى يەكمى 2025 بۇ بىرى نەوتى بەرھەمهینراو لەلائەن گەلەف كىستۇنەوە

شدهش مانگی سه‌های 2025	سین مانگی کوتایی 2022 و سین مانگی سه‌های 2023	جهتی یه‌که	جهت
44,100	45,215	بهرمیل له روزنکدا	بری ته‌توی بهره‌مهنزاو
71.90	91.30	دولار بق بهرمیلیک	ترخی بریت
27.8	62.7	دولار بق بهرمیلیک	ترخی فرقشراو له بزاری تیوخو
44.10	28.60	دولار بق بهرمیلیک	جهازی بریت و ترخی فرقشراو
221.90	514.77	بهرخی فرقشراو / ملیون دلار	کؤی گشتی داهات
573.90	750.19	بهرخی بریت / ملیون دلار	
83.10	192.8	بهرخی فرقشراو / ملیون دلار	کؤی داهاتی کۆمپانيا
109.77	212.14	بهرخی بریت / ملیون دلار	
66.40	150.5	بهرخی فرقشراو / ملیون دلار	کؤی خارجی بەكارخستن و وچەرھەنل
66.40	150.5	بهرخی بریت / ملیون دلار	
29.92%	29.24%	بهرخی فرقشراو / ملیون دلار	ریزه‌ی خەرچی بەكارخستن و وچەرھەنل
11.57%	20.06%	بهرخی بریت / ملیون دلار	
16.70	42.3	بهرخی فرقشراو / ملیون دلار	کؤی قازانچی کۆمپانيا
43.37	61.64	بهرخی بریت / ملیون دلار	
7.53%	8.2%	بهرخی فرقشراو / ملیون دلار	ریزه‌ی قازانچی کۆمپانيا
7.56%	8.2%	بهرخی بریت / ملیون دلار	
138.80	321.97	بهرخی فرقشراو / ملیون دلار	کؤی گشتی داهاتی حکومەتى ھەرئىمى كوردىستان
464.13	538.05	بهرخی بریت / ملیون دلار	

پىش رۆزانى 27 ئەيلولوو 2025 هەریمى كوردستان دوو قۇناخى فرۇشتىنى نهوتى ھەبووه: يەكەميان فرۇشتىنى لە بەندەرى جەيھان كە نزخەكەي نەوهەكى نزىك نەبووه لە نىزى بىرىنت بىگە 20 بۇ 25 دۆلار جياوازى ھەبووه. دووەميان لەماوهى 30 مانگى راپردوووش بەكەمتر لە 44 دۆلار لە نىزى بىرىنت بەنىوخۇ فرۇشاوه، كە ئەڭەر بەشىكى ئەم بەكەمتر فرۇشتىنى بەھۆي كوالىتىبىيەكەيەو بىت، ئەوا بەدلنىيابىيەو بەشى زۆرى بەھۆي داوا ياسايىكەكانى بەغدا، ترسى كېياران لەسزادان و بلۇكىردىنيان بۇوە بۇ كېنى نهوتى ھەریمى كوردستان لەلاين دەولەتى عىراقەوە.

ئىستا كە رۆزانى دواي رىتكەوتى سىقۇلىيە 20 خالىيەكەيە، قۇناخىكى نوييە بۇ فرۇشتىنى نهوتى كىلەكەكانى ھەریمى كوردستان نەوهەكى لەبەرئەوهى ھەنارەدەكراوهەتەوە و لە بەندەرى جەيھان دەفرۇشرىت، بەلكۈو بۇ ئەوهەي ئەم رۆزانە كۆمپانىيە سۆمۇن نەوتەكە دەفرۇشرىت و چاوهپواندەكىرىت گۈربەستەكانى كۆمپانىيەكە بۇ نهوتى فرۇشاوا بەگۈۋەرەي كوالىتىبىيەكەي بىت و نزىك لە نىزى بىرىنت بەفرۇشرىت، كە ئەمەش تەواو جياوازە لەدوو قۇناخەكەي راپردوو بەھۆي داھاتەكەيەوە.

بۇ نموونە بەپى راپورتى كەلەپ كىستۇن تىكىرای نىزى بىرىنت لەماوهى سىن مانگى كۆتاىي 2022 دا 101.4 دۆلار و لەماوهى سىن مانگى يەكەمى 2023 دۆلار بۇوە، واتە بەتىكىرا لەماوهى ئەو شەش مانگەدا نىزى نهوتى بىرىنت 91.3 دۆلار بۇوە، بەلام تىكىرای نىزى نهوتى فرۇشاوى كىلەكە شىخان 62.7 دۆلار بۇوە. ھەروەھا، لەرۇي نىزى فرۇشتىنەو لەكانى فرۇشتىنى بەنىوخۇدا و لەماوهى شەش مانگى سەرەتاي ئەمسالدا، نىزى نهوتى فرۇشاوى ئەم كىلەكە بەتىكىرا 27.8 دۆلار بۇوە، لەكانىكدا نىزى نهوتى بىرىنت بەتىكىرا لەماوهىيدا 71.9 دۆلار بۇوە.

ھەروەھا، لەماوهى ئەو دوو شەش مانگەي لەسەرەتاي شىكىرنەوە بۇ تىچۇووی بەرھەمھىننان، وەبەرھەنەن و قازانچى كۆمپانىيەكان و داھاتى حکومەتى ھەریمى كوردستان كراوه دەرەدەكەوېت ئەڭەر بەنرۇي بىرىنت بەرھەشرايە داھاتى ھەریمى كوردستان دوو ھېننە دەبۇو، ھەروەھا كارى كۆمپانىيەكان و بىگە رىزەي تىچۇووی بەرھەمھىننان و قازانچى كۆمپانىيەكانىش تاپادەيەك جىڭىر دەبۇو.

ئەڭەر لەماوهى سىن مانگى كۆتاىي 2022 و سەرەتاي 2023دا بەنرۇي بىرىنت بەرھەشرايە ئەوا كۆي داھات دەيکرددە 750 مiliون دۆلار و قازانچى كۆمپانىيەكان و 42.3 مiliون دۆلارەوە بەرزىدەبۇو بۇ 61.6 مiliون دۆلار و داھاتى حکومەتى ھەریمى كوردستان لە 321 مiliون دۆلارەوە دەبۇو 538 مiliون دۆلار.

لەم شەش مانگەي سەرەتاي ئەمسالىشدا بې ئەو نهوتەي لە كىلەكە شىخان بەرھەمھاتۇوە، كە كۆي گىشتى 7.98 مiliون بەرمىل ئەوتە و بەتىكىرای نىزى بىرىنت بەرھەشرايە ئەوا 574 مiliون دۆلار داھاتى دەبۇو، بەھەمان شىۋەش دواي لىدەركەدنى 66.4 مiliون دۆلار تىجۇو و 148 مiliون دۆلار قازانچى كۆمپانىيەكان بۇ 359 مiliون دۆلار بۇ ھەریمى كوردستان دەمایەوە، بەلام لەماوهىيدا ھەریمى كوردستان 138.8 دۆلار بۇ ماوهەتەوە.

بېرىارە كۆمپانىيە وودماكىنىزى پىدداجۇوونەوە بۇ تىچۇووەكان بۇ بەرھەمھىننان بەرمىلەك نهوت بکات و، لايەنەكان لە دانوستاندىن بۇ چارەسەرگەنلى كىشەكانيان، ج دانوستاندىن كۆمپانىيەكان و حکومەتى ھەریمى كوردستان لەبارە قەرەزەكانيان بۇ ماوهى سىن مانگى كۆتاىي 2022 و سىن مانگى سەرەتاي 2023، ھەولىر و بەغدا لەبارەي مۇوچە و بودجە، ژمارەكان دەرى دەخەن كەوا تىچۇو ھەرھەمھىننان بەرمىلەك نهوت رىزەي 18.5٪، رىزەي 8.1٪ بۇ وەبەرھەنەن و رىزەي 7.5٪ بۇ قازانچى كۆمپانىا وەبەرھەنەرەكان كۆي داھاتى بەرمىلەك نهوتى كىلەكەكانى ھەریمى كوردستان.

خالىكى دىكەش كە زۆر گۈنگە ئاماڻىيە پىيىدەن تىچۇوو بەرھەمھىننان و وەبەرھەنەن بۇ كۆمپانىا نىيۇدەولەتىبىيەكانى ھەریمى كوردستان كە پىشكىدارە و لەناوچەكانى دىكەي جىهانىش كارى بەرھەمھىننان نهوت و گاز دەكەن لەسەربەنمای قازانچ نەوهە خەرجىرىن، تا گۆرانكارى لە خەرجىيەكانيان بىرىت.

لەراستىدا، ئەوهەي لە ژمارەكانەوە دەرەدەكەوېت و لە راپورتى كۆمپانىا پىشكىدارەكەدا ھاتووە بەرھەمھاتۇو دەرىدەخات كە تاوهەكى چەند و كۆي داھاتى نهوتى بەدەستەتاتوو بەرزىتەوە ئەوا قازانچى كۆمپانىيەكان بەرھەمھىنەكى كەم زىاد دەكات و داھاتى نهوتى فرۇشاوى ھەریمى كوردستان زۆر زىاتر دەبىت.

ئىستا پرسىيارەكە ئەوهەي بەغدا ئامادەيە رىزەي 6٪ تا 9٪ قازانچى كۆمپانىيەكان بەدات لەكانى فرۇشتىنى نهوتى بەرھەمھاتۇو بەنرۇي بىرىنت يان نا؟ چونكە تىچۇوو بەرھەمھىننان بەرمىلەك نهوت و وەبەرھەنەن لەو كىلەكانەدا بۇ زىادكەن بەرھەمھىننان نهوت درووستە و گۆرانكارى لە ژمارەكان يان رىزەكەيدا بۇ خەرجى بە هەرشىۋەيەك بىت پەيوەستە بەسىاسەتى دارابى و سەرمایەگۈزارى كۆمپانىيەكان

تاوهکو ئەوهى لەبەر ھەریمى كورستان يان بەغدا ژمارەكان زىاد و كەمبىرىت.

ئەوهى سەرنجراكىشە دانانى 16 دۆلار لەلاين حکومەت عێراق، و ھەمواركىدنهوهى ياساي بودجهى لەلاين پەرلەمان لەماوهەكان رابدوودا و جىڭىركىدنى لەرىكەوتنى سېقۇلىيەكەدا بۇ كۆي تىچۈرى بەرھەمھىنان و گواستنەوهى نەوتى ھەریمى كورستان بۇ كۆمپانياكان لەخۇيىهەن نەھاتووه، بەلكوو لەسەربەمى فرۆشتنى بەنيوخۇ بۇوه، چونكە لە 30 مانگەدا ھەنارده راگىرابوو بەتىكرا نەوتى بەرھەمھاتووو ھەریمى كورستان بە 30 دۆلار فرۆشراوه.

لە كۇتايدا، ئەگەر لەداتاي كۆمپانياكانەوە چاو لىبىكەين ئەوا بۇ فرۆشتنى بەرمىلىك نەوت چ بە 62.7 دۆلار، يان بە 27.8 دۆلار بۇوبىت، ئەوا رىزەي قازانجي كۆمپانياكان و كۆي تىچۈرى بەرھەمھىنانيان بەلەرچاۋگىرنى تىچۈرى وەبەرھەن ديارە، بۇ نموونە پىش داخستنى بۇرى نەوتى جەيھان لە ئاداري 2023، بەتىكرا كاتىك بەرمىل نەوت بە 62.57 دۆلار فرۆشراوه، تىچۈرۈكەي بە ھەردوو جۇرەكە و قازانجهەوە بۇ كۆمپانياكان 23.43 دۆلار بۇوه، بۇ ھەریمى كورستان 39.14 دۆلار دەبىت، بەلام ئەگەر بەنرخى بىزىت كە 91.18 دۆلار بۇوه، ئەوا كۆي تىچۈرۈقى و قازانجي كۆمپانياكانەوە بەرمىلىك 25.79 دۆلار دەبىو، بەلام پىشكى ھەریمى كورستان بۇ بەرمىلىك 66.4 دۆلار دەبىو.

ئىستا كە كۆمپانىاى بە بازاركىردىن عێراق "سۆمۈ" نەوتى ھەریمى كورستان دەفرۆشىت، با بزانىن چۆن دەبىت بۇ ھەریمى كورستان و وەبەرھەن لەم كەرتەدا. ئەي كۆمپانىاى وودماكىنلى لەبارەي خەرجى تىچۈرى بەرھەمھىنان، وەبەرھەن دىيارى دەنەنەن كۆمپانىاكانەوە چەند دىيارى دەكەت، بەلەرچاۋگىرنى كەنلىكە نەوتىيەكان؟